

Gevraagd leiderschap in Bijbels perspectief

Landelijke reformatorische zakenvereniging VRCL, Kesteren 10 november 2015

“Er zijn mensen om leiding te geven en er zijn mensen om leiding te hebben” zei mijn grootvader. Hij had genoeg zelfkennis om zichzelf bij de tweede groep te scharen.

Leiderschap hoort thuis op het terrein van de algemene genade. Daarom moeten we terughoudend zijn om te spreken over christelijk leiderschap of christelijk leidinggeven. Sommige uitmuntende christenen kunnen helemaal geen leidinggeven en andersom zijn er in de wereldgeschiedenis grote leiders geweest die geen christen waren.

Daarom zou het vreemd zijn als ik na het verhaal van de heer Wanrooy opeens iets heel anders zou gaan zeggen. Hij heeft et de aan hem door God gegeven wijsheid jarenlang over het thema nagedacht en daaruit iets met ons gedeeld. Het zou verkeerd zijn om daar nu een alternatief naast te zetten, alsof christelijk leiderschap iets heel bijzonders zou zijn. Het zou eveneens vreemd zijn, als ik zou betogen dat alles wat hij gezegd heeft eigenlijk al in de Bijbel te vinden is. De Bijbel is geen kookboek, geen natuurkundeboek en ook geen managementboek.

Daar zou ik het natuurlijk bij kunnen laten... Maar ik heb de uitnodiging aanvaard om vanavond met u te spreken over leiderschap in bijbels perspectief.

Er is namelijk wel behoefte aan bezinning op de vraag hoe je als christen kunt staan op de plek die God je gegeven heeft in de maatschappij. Vanavond zijn we dan toevallig bijeen met ondernemers, mensen die leiding geven in het zakenleven. In ieder geval moet iedereen leiding geven aan zichzelf en dat is misschien het moeilijkste wat er is. Dat we ons bezinnen op het perspectief van het christelijke geloof op ons werk – in dit geval op het aspect van het leidinggeven – betekent nog niet dat we dat werk of dat aspect van het werk als zodanig kunnen opwaarderen tot iets christelijks. Christen-bakkers die nadenken over het bijbelse perspectief op het hun werk worden daarmee nog geen christelijke bakkers, laat staan dat ze christelijke broodjes bakken.

Daarom is het belangrijk om een goed onderscheid te maken tussen dat wat in het algemeen belangrijk is voor leiders, zoals duidelijkheid, transparantie, inzet, goede communicatie en visie en dat wat belangrijk is voor een christen die geroepen is om leiding te geven. Dat laatste kan dan niet specifiek zijn voor christen-leiders, maar moet gelden voor elke christen.

Een christen weet zich geroepen.

Iedere christen heeft een roeping. Die roeping staat niet geïsoleerd van maar vloeit voort uit de roepstem van het evangelie. Er is een God in de hemel, die ons bij name kent en ons roept uit de duisternis tot Zijn wonderbaar en heerlijk licht. Wie daarvan geen weet heeft, kan wel ‘christelijke dingen’ doen, maar kan geen christen zijn.

Uit deze roeping vloeit voort dat wij een specifieke taak hebben in Gods Koninkrijk. Ons werk is een ‘goddelijk beroep’. In de Reformatie is dat uit de Bijbel opnieuw opgediept. Maarten Luther heeft er zelfs een nieuw woord voor bedacht: ‘Beruf’. Misschien moeten we daar als reformatorische christenen een beetje zuinig op zijn. Ondernemer is geen baan of job, maar een beroep.

Dat is even iets om bij stil te staan. Waarom ben je eigenlijk ondernemer? Is het ambitie, ben je erfelijk belast, vaak zal het wel gewoon zo gegroeid zijn. Maar als christen ben je ondernemer omdat God je roept om te ondernemen... Als je niet geroepen bent als ondernemer, dan is het misschien tijd om vanavond bij een collega te solliciteren. Ons werk is een roeping. Dat heeft ook consequenties voor de praktijk. Lat ik een paar dingen noemen.

1) De arbeidsvreugde. Als morgen ochtend om 6.30 de wekker afgaat, sta je dan op als een dankbaar mens? Omdat je de kracht krijgt om je werk te doen? Omdat God je wakker roept? De vreugde die een christen heeft in zijn werk is onafhankelijk van de omstandigheden. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat een christen het altijd volhoudt als de omstandigheden moeilijk zijn. Maar hij ontleent de arbeidsvreugde als het goed is niet alleen aan de arbeidsomstandigheden of aan de financiële beloning, maar aan het feit dat God hem roept.

2) In het goddelijke beroep komt ook het beeld van God tot uiting. De schepping naar Gods beeld wordt in Genesis verbonden aan de roeping om te ondernemen, te bouwen en te bewaren. Niet heel de aarde, zoals we vaak in overmoed denken, maar in een afgegrensd gedeelte: 'De HEERE God nam de mens, en zette hem in de hof van Eden om die te bewerken en te onderhouden.' Het is belangrijk om in de arbeid je grenzen in acht te nemen en te werken in de hof of de tuin die God je gegeven heeft. Bewerken en onderhouden of bouwen en bewaren zijn trouwens twee prachtige werkwoorden voor een ondernemer, of eigenlijk voor iedere christen die zijn werk als roeping ziet: '*abad* is letterlijk dienen, dus niet uitbuiten, maar zo bewerken dat de tuin er mooier op wordt en *shâmar*, onderhouden, bewaren, koesteren. Het werk waar God ons toe roept heeft dus iets vernieuwends en iets behoudends, een christen is tegelijk progressief en conservatief en het is de kunst van een ondernemer om te weten wat je moet bewerken en wat je met bewaren.

3) Als we in ons werk het beeld van God weerspiegelen, dan zijn we ook geroepen om creatief te zijn. Arbeidsvreugde is een kwestie van genieten van wat je gemaakt hebt. Rusten van je werk om er eens even goed naar te kijken en je er in te verheugen, zoals God zelf deed op de sabbat. Hier is wel een valkuil voor mensen die geroepen zijn om leiding te geven. Managers zien vaak weinig concreet resultaat van hun werk. Het is goed om je af en toe de vraag te stellen of je nog steeds scheppend bezig bent? Niet iedere ondernemer is een goede manager. Als manager moet je goed communiceren, vergaderen, problemen oplossen, investeren in relaties met personeel en anderen, praten, praten en nog eens praten en het kost allemaal maar tijd en levert niets op... Het feit dat veel ondernemers een hekel hebben aan dit deel van hun werk, van hun roeping, heeft misschien wel te maken met de behoefte om te scoren, om resultaat te zien, om creatief en scheppend bezig te zijn. Die behoefte heeft God in de schepping gelegd en die is dus heel basaal.

Daarom moeten leidinggevers nadenken over de vraag of hun stijl van leidinggeven niet haaks staat op Gods creatieve bedoeling met ons goddelijk beroep. Dan is het juist belangrijk om dat zichtbare resultaat niet te vereenzelvigen met de behaalde winst. Ook de ontwikkeling van het bedrijf gemeenschap waarin mensen werken en de groei van de mensen in wie je tijd en energie investeert hoort bij het creatieve proces. Het zijn niet in de eerste plaats de cijfers die tellen, maar de mensen die wegen.

Op de zevende dag zag God alles wat Hij gemaakt had en Hij verblijde zich in Zijn werk. Kunnen wij op zondag ook zien wat wij gemaakt hebben en in blijdschap God daarvoor danken? Of is al ons werk weggesmolten? Meer nog dan concrete doelen is voor creatief leidinggeven rust en ontspanning nodig. Uit ervaring weet ik dat het maken van een preek een creatief proces is. Dat kost geweldig veel inspanning, maar dan met je het ook even loslaten, even gaan hardlopen, of even een dutje doen. Soms word ik wakker met de preek in mijn gedachten.

4) Het besef geroepen te zijn maakt tenslotte een christen ook vrij en onafhankelijk. Kinderlijke afhankelijkheid van God, maakt koninklijk onafhankelijk van de omstandigheden. Dat geeft een innerlijke rust. Je mag leidinggeven in de wetenschap dat je daar niet zelf voor gekozen hebt, maar dat God je die opdracht en taak heeft gegeven. Je kunt misschien fouten maken en verkeerde inschattingen je kunt misschien in moeilijke omstandigheden terecht komen, maar dan mag je altijd terugvallen op het tekstwoord: Hij die u roept is getrouw, die het ook doen zal.

Een christen weet zich geroepen om Christus te volgen

Als Jezus zijn discipelen roept, dan klinkt het heel eenvoudig: ‘Volg Mij.’ Ja, heel eenvoudig, maar zo eenvoudig is het toch niet in de praktijk. Als jullie de woorden van Jezus letterlijk nemen, zoals Petrus Waldus en Franciscus van Assisi deden, dan kunnen jullie de vereniging vanavond wel opheffen: ‘Ga heen, verkoop alles wat u hebt en geef het aan de armen en u zult een schat hebben in de hemel; en kom dan, neem het kruis op en volg Mij’ (Markus 10:21). Het is goed om even bij die woorden stil te staan, omdat ze ons aan het denken zetten. De jongeman tegen wie Jezus dit zij, was een ondernemer, een grootgrondbezitter. Hij ging bedroefd weg, omdat hij vastzat aan zijn bezittingen. Wat mag het kosten, als Jezus beslag op ons leven legt?

Nu is er in het Nieuwe Testament al een accentverschuiving van de radicale navolging van Christus naar de imitatie van Zijn karakter en levenshouding. De letterlijke navolging uit het onderwijs van Christus in de evangeliën krijgt in de brieven het karakter van het volgen van het voorbeeld van Christus, van de *imitatio Christi*.

De Hebreënbrief noemt Jezus de Leidsman en Voleinder van het geloof. 1 Petrus vermaant de lezers om in het lijden een voorbeeld aan Jezus te nemen (2:9-24). 1 Johannes roept de lezers op om te wandelen zoals Jezus (2:6), zichzelf te reinigen, zoals Hij rein is (3:3) en hun leven te geven zoals Hij deed (3:16). Kun je tegen collega's of personeelsleden zeggen: ‘Wees navolgers van mij, zoals ik navolger van Christus ben.’ Dat is nogal wat! Maar we mogen de lat niet uit praktische overwegingen dan maar wat lager leggen.

Uit de vele facetten van de navolging wil ik er een noemen. De Heere Jezus heeft gezegd dat Hij gekomen is om te dienen. Dat is een belangrijke tekst voor christenen die geroepen zijn om leiding te geven. Jezus zegt het immers precies in de context waarin de discipelen elkaar ervan verdenken dat zij streven naar de macht. Dan zegt Jezus: ‘maar wie onder u belangrijk wil worden, die moet uw dienaar zijn.’ Als je in je roeping om leiding te geven op Jezus wilt lijken dan moet je bereid zijn om je eigen belangen op te offeren en jezelf dienstbaar te maken aan de belangen van anderen. Maar wat betekent dat in de praktijk?

1) Dienen is vooral een kwestie van zelfverloochening en volharding. De uitdrukking ‘dienend leiderschap’ is voor misverstand vatbaar. Vaak wordt dienen vereenzelvigd met psychologische vaardigheden van communicatie en empathie. Een dienend leider moet dan vooral sympathiek zijn en goed kunnen luisteren, inleven, begeleiden en begrijpen. Nu zou ik niet beweren dat deze kenmerken niet nuttig zijn voor een leider, maar de navolging van de Heere Jezus betekent toch meer dan alleen maar aardig en lief zijn voor een ander. Wie zich verdiept in de biografieën van de grote christelijke leiders uit het verleden, zoals Ambrosius of Augustinus, Luther of Calvijn, Kuyper of Kersten, weet dat dit geen softe mannen.

Het gaat bij de navolging van Christus vooral om zelfverloochening en volharding. De grote christelijke leiders uit het verleden waren mensen die keihard gewerkt hebben om een bepaald doel te bereiken. Ze waren gedreven door een visie en hebben alles dienstbaar en ondergeschikt gemaakt aan het besef van hun roeping. Zij wisten dat zij dat doel alleen maar konden bereiken als ze streefden naar invloed en macht. Zelfverloochening betekent dat niet ik mijn belangen kan relativiseren en wegcijferen voor een hoger doel.

2) Dienen en macht hebben staan niet tegenover elkaar. Macht heeft voor ons een negatieve klank. Vooral christenen hebben er moeite mee om te erkennen dat zij macht hebben of naar macht streven. Toch is er bijbels gezien niets mis met macht (*exousia*). Macht is de mogelijkheid om het gedrag of denkpatroon van anderen te beïnvloeden. Als ondernemer en werkgever heb je de macht om iemand aan te nemen of te ontslaan.

Onafhankelijkheid is iets anders dan autoritair leiderschap en machtsmisbruik. Een christen weet immers dat hij rekenschap zal moeten afleggen voor alles wat hij gezegd en gedaan heeft. Enerzijds is hij vrij, omdat hij zijn gezag als leidinggevende ontleent aan zijn

roeping, maar anderzijds leeft hij ook in het besef dat hij verantwoording schuldig is over wat hij heeft gedaan en hoe hij met mensen is omgegaan.

Als de macht gecamoufleerd wordt, is er vaak sprake van manipulatie. Zo kan ook de term 'dienend leiderschap' kan natuurlijk heel gemakkelijk een camouflagepak worden voor een kleine dictator. Juist met een beroep op jouw eigen dienstbaarheid, kun je ook anderen tot slaven maken in dienst van jouw eigen belangen. Daarom is hier zelfonderzoek nodig. We zijn geroepen om de Heere Jezus na te volgen. De kern van het christen zijn is: zelfverloochening. Tegenover dienen staat niet: heersen, maar tegenover dienen staat: jezelf-dienen. De katholieke historicus Lord Acton schreef over de Renaissance pausen: 'Power tends to corrupt, and absolute power corrupts absolutely.' Reformatorische christenen weten dat dat *niet* waar is. Macht corrupteert niet. Wij zijn al corrupt en daarom kunnen we zo moeilijk met macht omgaan.

3) Als we geroepen zijn om Jezus te volgen in het dienen van anderen, dan moet het geestelijk en eeuwig welzijn van de mensen om ons heen altijd voorop staan. Dat moet je niet verkeerd begrijpen. Het is niet goed om van een bedrijf een evangelisatievereniging te maken. Martyn Lloyd-Jones beweerde zelfs dat personeelsleden die evangeliseren onder werktijd stelen van hun baas, omdat zij zelf niet aan het werk zijn en ook hun collega's van het werk houden. en zekere nuchterheid is hier wel op zijn plaats. Je bent geroepen om je werk zo goed mogelijk te doen en daar word je voor betaald. Toch mogen anderzijds de sfeer op het werk of de onderlinge verhoudingen geen verhindering mogen zijn om in het koninkrijk van God in te gaan. Wat is je grootste vijand? Als christen weet je dat is de zonde, de macht van het kwaad. De grootste vijand van een christenondernemer is niet een concurrent. De grootste vijand is de concurrent van je concurrenten. Je grootste vijand ben jezelf.

4) Het dienen uit zich vooral in de wijze waarop we met anderen omgaan. Hebben we oog voor de specifieke gaven van de personeelsleden? Maken we onderscheid tussen de persoon en zijn functioneren. Zoals God de zonde haat maar nochtans zondaren liefheeft, zo zullen wij ook onze werknemers kunnen confronteren met hun nalatigheid of slordigheid of laksheid of onbetrouwbaarheid, zonder hen als personen af te schrijven.

Het verlangen om te dienen zal zich ook uiten in het verlangen om anderen te leren leiding te geven. Dat kan alleen maar door verantwoordelijkheden te delen. Het geven van medeverantwoordelijkheid aan werknemers voorkomt apathie, frustratie en weerstand op de werkvloer.

Een christen weet zich geroepen om Christus te volgen naar het koninkrijk van God

De visie op het koninkrijk van God is door christenen soms misbruikt om op dat koninkrijk te anticiperen en allerlei tekenen van het koninkrijk hier en nu op te richten. Dat gaat altijd mis. Wij mogen niet vooruit grijpen op het koninkrijk van God. De Heere Jezus Christus komt als een dief in de nacht en daar komt geen mensenhands aan te pas. Het koninkrijk van Christus is niet van deze wereld! Maar een christen leeft wel in de verwachting van het koninkrijk dat komen zal en reeds is aangebroken in de koninklijke heerschappij van de Heere Jezus Christus. Wat betekent dat?

1) Het valt mij op dat de apostel Paulus in het Nieuwe Testament de praktische wenken voor het huisgezin en voor de omgang op de werkvloer zo nauw verbindt aan de wederkomst van Christus. Blijkbaar was dat voor hem geen tegenstelling maar er geestelijke eenheid.

Als het uiteindelijke doel van ons leven en de uiteindelijke bestemming van deze wereld gelegen is in het koninkrijk van God, dan betekent dat dat niets in deze tegenwoordige wereld een doel op zichzelf mag zijn. Welke taken we ook hebben en welke roeping er ook op ons afkomt, alles wat we doen moet altijd een hoger doel dienen en gericht zijn op het koningschap van God in de Heere Jezus Christus.

2) Dat we als pelgrims op reis zijn naar het koninkrijk van God – is dat door genade al zo? – betekent ook dat we anders kijken naar de mensen om ons heen. Collega's, werknemers, concurrenten, het zijn allemaal medereizigers op weg naar de eeuwigheid? Als zij christen zijn, zijn zij broeders en zusters. De apostel Paulus nodigt de heren uit om zo naar hun slaven te kijken. Hij zegt: natuurlijk moeten ze naar je luisteren want ze staan onder jouw gezag, maar kijk eens goed: ze zijn net zo vrij als jij en straks zullen ze misschien in het koninkrijk van God jou nog wel voorgaan.

Een christenpelgrim die leiding moet geven beseft dat hij ook leiding moet hebben en afhankelijk is van God en van zijn naaste. Misschien is dat wel het geheim van de christen die leiding geeft. Hij weet dat hij ook geleid moet worden, dat hij leiding nodig heeft, leiding van God, die ook zijn leven leidt door middel van de mensen om hem heen en soms zelfs door de spiegel die zijn werknemers aan hem voorhouden.

3) De visie op het koninkrijk van God kan ons ook inspireren om ons des te meer in te spannen. Er is een relatie tussen het leven van een christen hier en de heerlijkheid die op hem wacht. Denk aan de gelijkenis van de talenten. Het is niet de vraag hoeveel talenten wij gekregen hebben, maar het is wel de vraag wat wij er mee doen. Durven we ook een risico te nemen door die talenten in te zetten en te gebruiken of bewaren ze liever in een zweetdoek, uit angst dat er iets misgaat... Als de Heere terugkomt zegt Hij niet: succesvolle dienstknecht, maar goede en getrouwe dienstknecht. Over weinig zijt gij getrouw geweest over veel zal Ik u zetten. Ga in in de vreugde van uw Heere.

Voor een christen – en ook voor een christen die leiding moet geven – geldt het woord van Christus: in de wereld zult gij verdrukking hebben, maar hebt goede moed Ik heb de wereld overwonnen. Het zal niet altijd gemakkelijk zijn, om aan onze roeping te beantwoorden en te doen wat God van ons vraagt. Wij hebben de wereld tegen, de duivel tegen en vooral ook onszelf tegen. Maar als God voor ons is, wie zal dan tegen zijn. De visie op het koninkrijk van God kan ons inspireren om te volharden tot het einde.

Kortom, een christen die leiding moet geven is koning, priester en profeet. Dat wist u al uit de Heidelbergse Catechismus.

Als koning is hij geroepen om in afhankelijkheid van God onafhankelijk en vrij te zijn, omdat hij zich *geroepen* weet door de allerhoogste Koning.

Als priester verlangt hij om te dienen en zichzelf te verloochenen en zijn leven als een dankoffer op te offeren in navolging van de grote Hogepriester de Heere Jezus Christus

Als profeet is hij geroepen om de naam van Christus te belijden in de wereld en vooral het oog te houden op de horizon, waar in de donkere nacht de eerste zonnestralen van de nieuwe morgen zichtbaar worden.